

*Андрій Олексійович Холоденко,
старший викладач кафедри інформаційного права
та юридичної журналістики
Навчально-наукового інституту права та гуманітарних наук
Національного університету водного господарства
та природокористування, адвокат
ORCID: 0009-0002-9214-9373*

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ДЕФОРМАЦІЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ ПРАЦІВНИКІВ СУДІВ

Постановка проблеми. Боротьба українського народу за існування, збереження ідентичності, виживання України як демократичної держави стало викликом як для окремого українця, так і для суспільства та інституцій влади. Попри те, що з отриманням незалежності наша країна почала формувати інститути влади та закладати підвалини для відновлення державності, постійні кризові процеси супроводжують невеликі успіхи у всіх без винятку сферах життя суспільства. Формування судової системи супроводжується загальним низьким рівнем правосвідомості й культури в суспільстві. Правова свідомість працівників суду, які забезпечують функціонування однієї з головних опор держави і суспільства – судової гілки влади, повсякчас стикається з деформацією правосвідомості, а введення воєнного стану додало додаткових факторів впливу. Тому тема дослідження є актуальною, потребує теоретичної розробки та напрацювання практичних рекомендацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою правосвідомості у теорії держави та права займалися у своїх дослідженнях такі вчені, як Л. Петражицький, М. Рейснер, І. Фарбер, О. Лукашова, Е. Назаренко, О. Зайчук, Н. Пархоменко, Н. Оніщенко та ін. Питання формування правосвідомості, деформації професійної правосвідомості у працівників судів України досліджено недостатньо та зумовлює інтерес до цього питання.

Метою дослідження є вплив воєнного стану на деформацію правосвідомості працівників суду.

Виклад основного матеріалу. Відновлення української держави, прагнення українців розвинути власну ідентичність стало викликом не лише для самих громадян України, а й, без перебільшення, для світу. Виявилось, що розвиток демократичної, соціальної, правової держави в Україні, а також формування громадянського суспільства в Україні наштовхнулися на спротив. Зазначені в Конституції України демократичні загальнолюдські цінності, права і свободи людини і громадянина виявилися для громадян словами, а для їх представників, що обиралися, чи призначалися до органів влади, – пустими нормами.

З людей століттями витравлювали потребу людини в гідності, збереженні її прав, піддавали переслідуванню, голодоморам, таборам, чужим війнам, стирали ідентичність українців. Під час агресії нацистської Німеччини на землях України народ не чинив спротиву, а професійна армія здавалася масово в полон. Байдужість, безликість, покірність радянській системі – ось з чим на загал ми прийшли до незалежності. Але десь з глибини свідомості народу прагнення до державності, гідності пробилось крізь жорстоку дійсність і повне забуття. Проте в одну мить стати національно та правосвідомими громадянами неможливо.

Одним із завдань держави є ефективне функціонування національної правової системи загалом і державного механізму зокрема, де гілки влади є незалежні й взаємоконтрольовані, а фахівці, що будуть працювати в державному управлінні, крім професійних, матимуть високі людські якості. Велика відповідальність покладається на формування гілок влади, особливо судової.

Правова свідомість проявляється в індивідуальних, групових і суспільних взаємовідносинах суб'єктів права, що відповідає поділу цього різновиду свідомості від кількості суб'єктів на: суспільну, групову та індивідуальну [1, с. 240].

Правова свідомість – явище динамічне, що постійно розвивається та змінюється.

Правосвідомість – це форма суспільної свідомості, змістом якої є сукупність понять, ідей і принципів про сутність права та всіх пов'язаних з ним явищ [2, с. 560].

Nihilismus – нігілізм, від лат. nihil – ніщо, нічого – напрям політико-правової думки, який відкидає соціальну цінність права і культивує негативне ставлення до нього. Належить до стійких і поширених виявів деформації правосвідомості населення. Може мати місце і в прямій, і в прихованій формах: від скептичного ставлення до права до повної зневіри у його реальних та потенційних можливостях [3, с. 486].

Повсякденною правосвідомістю володіють усі люди незалежно від свого соціально-правового статусу. Науковою правосвідомістю володіють учені-юристи. Професійна (практична) правосвідомість формується в середовищі професійних юристів.

На думку Н. Пархоменко, «професійний рівень – характеризує ставлення до права юристів-практиків, державних службовців тощо, тобто осіб, які мають спеціальну освіту, поглиблені та формалізовані знання принципів і норм права, вміння їх застосовувати в практичній діяльності в різних сферах суспільних відносин: господарській, цивільній, шлюбно-сімейній, кримінальній та ін. Професійна правосвідомість відрізняється від звичайної за обсягом і глибиною правових знань, а від наукової – вмінням їх застосовувати» [2, с. 559].

Професійною правосвідомістю володіють працівники судів (судді, помічники суддів, секретарі судових засідань та ін.), які здійснюють юридичну діяльність.

Правове пізнання перебуває в діалектичній єдності трьох різних видів (чи рівнів) свідомості: побутового, що забезпечує правові відносини людей у їх повсякденному житті; практичного, що базується на досвіді правотворчої і правореалізаційної діяльності; наукового, теоретичного, раціонального, пов'язаного з дослідженням того кола явищ, пізнання яких необхідно для вирішення правових проблем.

Серед основних причин професійної деформації особистості працівника суду є правовий інфантилізм та правовий нігілізм. Правовий нігілізм проявляється у формі установки на правову бездіяльність, довільне тлумачення закону.

Початкова деформація професійної правосвідомості бере початок у байдужості стосовно забезпечення режиму законності й правопорядку в суспільному житті, реалізації суб'єктивних прав та виконання юридичних обов'язків; правовий нігілізм – ігнорування вимог правових норм, скоєння дрібних правопорушень – наступний рівень, а надалі може відбутися переродження правової свідомості у злочинну форму (хабарництво, зрощення з криміналітетом).

В Україні з 2014 року триває збройна агресія, що з 2022 року переросла у повномасштабну криваву війну. І в цих умовах екссудя Всеволод Князев робив карколомну кар'єру від судді до голови Верховного Суду.

НАБУ і САП обвинувачують колишнього голову Верховного Суду В. Князева в організації схеми з одержання хабарів за рішення суду. За злочин, у якому підозрюють суддю, передбачено покарання до 12 років в'язниці.

У травні 2023 року детективи НАБУ викрили Князева в отриманні \$2,7 млн хабаря. За версією слідства, Князев у змові з нотаріусом К. Горбуровим та адвокатом О. Горецьким організував схему з одержання хабарів за ухвалення потрібних судових рішень. Горбуров підшукував клієнтів, а Горецький вів перемовини з Князевим, який далі домовлявся з суддями ВС.

Зокрема, схема працювала на користь олігарха К. Жеваго. У січні 2023 року представники Жеваго попросили Горецького посприяти ухваленню необхідного судового рішення у справі щодо Полтавського гірничо-збагачувального комбінату, що належить олігарху. Через директора з безпеки своєї компанії він встановив контакт з Горецьким, який, як вважалося, мав тісні зв'язки з Князевим. Сума домовленості була встановлена \$2,7 млн, з яких 1,8 млн – для Князева і суддів, а 900 тис. – для Горецького і Горбурава.

Зрештою, Велика Палата Верховного Суду задовольнила касаційні скарги представників Жеваго – й учасники злочинної організації отримали перший транш. Далі було передано другу частину, яку й зафіксували «на гарячому» НАБУ і САП.

В. Князеву інкримінують ч. 4 ст. 368 КК України. З лютого 2024 року він відсторонений від здійснення правосуддя, доки не набере сили вирок Вищого антикорупційного суду або ж доки справу проти судді не буде закрито. Ще раніше, майже одразу після вручення підозри, Пленум ВС зняв його з посади голови суду.

Паралельно на Князєва відкрили ще й адміністративне провадження. Під час обшуку в судді виявили договір, за яким він орендував 4-кімнатну квартиру в Києві за тисячу гривень. Недоплачені до ринкової вартості 906 тис. грн у суді розцінили як незаконно отриманий подарунок, який конфіскувати не вдалося. Тому під арештом опинилися активи Князєва та його колишньої дружини. У 2023 році в цій справі суд визнав його винним, оштрафував на 2550 грн та постановив конфіскувати незаконний подарунок.

Після цього НАЗК звернулося до Вищої ради правосуддя, яка відкрила дисциплінарну справу. ВРП ухвалила рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності та звільнення Всеволода Князєва з посади судді Верховного Суду. У грудні 2024 року Велика Палата Верховного Суду залишила це рішення без змін. Таке рішення стало фінальним етапом дисциплінарного провадження щодо Князєва [4].

Деградація судді пройшла усі стадії й отримала закономірний результат – відповідальність. І усе це під час віроломної агресії.

Найтяжчою формою деформації професійної правосвідомості є її переродження в злочинну форму. Переродженій правосвідомості притаманний максимальний ступінь викривлення правових ідеалів, свідченням чого стає свідоме скоєння людиною навмисних, переважно тяжких кримінальних злочинів, мотивами яких стають жорстокість, корисливість та ін. [5, с. 249].

Основними деформаціями працівників суду є такі, як: недооцінка права, правове розчарування, порушення чинного законодавства самими суддями, використання службового становища в корисливих цілях, атрофія моральної свідомості, правовий нігілізм, переродження у злочинну форму та ін.

Це пояснюється низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних причин, зокрема: несформованість національної правової системи; політичною, економічною та соціальною нестабільністю, дисбалансом інститутів влади, недолугістю судової системи, що поєднується з кризою правоохоронних органів, беззаконням, корупцією, грубістю, аморальністю, несправедливістю, наявністю явищ правового нігілізму серед працівників суду та ін.

Викладене вище пояснює необхідність підвищення рівня професійної правосвідомості працівників суду, подолання негативних явищ деформації їх свідомості, з цією метою слід більш детально з'ясувати основні причини такого стану та визначити напрями їх подолання.

1. Несформованість національної правової системи, що посилюється нестабільністю чинного законодавства, проблемою кількості і якості нормативно-правових актів. Слід погодитися з думкою Ю. Шемшученка, який зазначає, що за роки незалежності нашим законодавцем прийнято близько 2000 законів. Це, звичайно, непорівнювано з відповідними даними радянського періоду. Але не слід перебільшувати значення цих цифр. Сама кількість законів без аналізу їх якості й реального впливу на стан законності і правопорядку в країні є нічим іншим, як ейфорією «правового ідеалізму», що спостерігаємо натеper [6, с. 11].

Нормативно-правова база потребує вдосконалення, гармонізації для забезпечення змін у житті суспільства, реальної незалежності суддів, дієвого контролю за діяльністю працівників суду.

2. Наявність розриву між закріпленими вимогами правових норм і реальним станом суспільного життя. Як свідчить світовий та особливо український досвід, навіть найдемократичніші положення Конституції України можуть залишатися фікцією, вважав М. Козюбра, якщо вони розходяться з реальним життям, не здійснюватимуться на практиці. Отже, про характер Конституції тієї чи іншої країни, зокрема нашої, зазначав М. Козюбра, не можна судити виключно виходячи з того, що в ній закріплено, тобто на підставі ознайомлення з її текстом. Будь-яка оцінка Конституції має базуватись також на тому, як її положення реалізуються в суспільних відносинах. Саме ступінь їх втілення в життя, у практичну повсякденну діяльність державних органів, громадських об'єднань, посадових осіб і громадян є головним показником реальності, справжності Конститу-

ції. У цій площині можна говорити про те, що реалізація Конституції являє собою спосіб її фактичного існування, реального буття [7, с. 11–13].

Вирішення цієї проблеми, з одного боку, безпосередньо залежить від існування реального механізму реалізації права, а з іншого – від подальшого утвердження широкого праворозуміння, що передбачає визнання у якості регулювання суспільних відносин не лише норм позитивного права, а й основних положень теорії природного права, визнання людини найвищою соціальною цінністю, забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина. Конституція не може бути на «паузі», як і виживання етносу.

3. Наявність явищ правового нігілізму серед працівників суду, що свідчить про невисокий рівень їх професійної правосвідомості. Значна кількість громадян, зокрема й посадових осіб компетентних державних органів, не повною мірою знають свої суб'єктивні права і юридичні обов'язки та вміють їх реалізовувати в повсякденному житті та практичній діяльності.

Так, «Судовий репортер» повідомляє, що дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя запропонувала звільнити суддю О. Звягіну через неетичну поведінку, що виявилася у вживанні алкоголю безпосередньо в робочому кабінеті.

Згідно з матеріалами скарги, 2 жовтня 2025 року працівники суду знайшли суддю в безпорадному стані поряд із порожніми пляшками від ігристого вина та коньяку. Свідки зафіксували нестійку ходу жінки в коридорах суду, а камера магазину поблизу зняла особу, схожу на Звягіну, під час купівлі алкоголю в обідню перерву. Зрештою, через неспроможність самотійно пересуватися, працівник судової охорони був змушений нести неспритомну суддю на плечі до автомобіля, щоб доправити її додому.

Хоча стан сп'яніння не було підтверджено медичним оглядом, дисциплінарний інспектор визнав зібрані докази, включаючи фото та відеозаписи, достатніми для висновку про грубе порушення суддівської етики. Сама О. Звягіна у приватних повідомленнях голові суду визнала свою провину, пояснивши інцидент особистими проблемами в сім'ї. Варто зазначити, що Звягіна була призначена на посаду лише у липні 2024 року, а до того працювала в судовій системі на Херсонщині та Вінниччині [8].

Формуванню належного рівня культури правової діяльності суб'єктів права, подолання явищ правового нігілізму та романтизму має послугувати активізація не тільки правового, професійного, а й морального, етичного та інших різновидів виховання.

4. Відсутність суспільної злагоди між судовою владою (представниками влади в широкому розумінні) і населенням. Рівень розшарування суспільства, недовіра до влади безпосередньо поширюється й на судову гілку влади. Підвищення заробітної плати суддям на фоні втрати стійкості суспільства, ковіду, війни не додає, а лише поглиблює розрив не лише з суспільством, а й між працівниками суду теж.

Так, за повідомленням «Судово-юридичної газети», на Фастівщині колишню працівницю суду засуджено на 7 років за збут наркотиків. Про це повідомили в пресслужбі Київської обласної прокуратури. «Жінка була засуджена за ч. 2 ст. 307 КК України – незаконне придбання, перевезення, зберігання з метою збуту та збут особливо небезпечного наркотичного засобу, вчинене за попередньою змовою групою осіб і в місцях масового перебування громадян», – йдеться в повідомленні.

За матеріалами справи, у серпні 2020 року, коли жінка працювала секретарем судового засідання на Київщині, вона придбала канабіс, перевезла його автомобілем до приміщення суду та незаконно збула іншій особі. Свою вину обвинувачена не визнала, однак суд, дослідивши докази сторони обвинувачення, визнав її винною та призначив покарання – 7 років позбавлення волі [9].

Такий приклад деградації правосвідомості працівника суду вказує на глибокі проблеми в системі, та не є поодиноким випадком. Радше працівники судів просто звільняються із судів під різними причинами.

Під час воєнного стану в країні зафіксовано суттєве зменшення кількості населення, проте відповідно до пропорції держапарат не зменшено. На цьому фоні зростає недовіра до рішень, які приймаються судовою системою. Суспільство не відчуває, що влада розділяє тягар війни. Постійний тиск небезпеки доповнює і несправедливість.

5. Недостатнє вивчення та впровадження у практичну діяльність позитивного зарубіжного досвіду. Поступова інтеграція України до європейського співтовариства зумовлює вивчення досвіду

взаємопорозуміння та взаємодоповнення влади, судової системи і населення. Порівняння показників щодо довіри населення до судів свідчить про те, що, наприклад, в країнах Європи суди за рівнем довіри населення займають одне із перших місць. Суди є незалежними арбітрами, де громадяни у спорах з державою отримують законне рішення, до якого є довіра. Людина відчуває, що вона захищена.

6. Неефективне використання системи освіти та вищої освіти, зокрема, у формуванні в населення правової свідомості та якісного кадрового складу працівників суду в умовах демократизації та становлення громадянського суспільства тощо. Якісна освіта є невід'ємним складником розвитку демократичної держави. Проте ставлення до освіти загальновідоме. Розвиток людства вже довів, що малограмотний і раб державу не створять, а тим більше боротися за чужі інтереси не будуть. Тому або змінюватимемо освіту відповідно до вимог суспільства, викликів перед державою, або загинемо. Ковід, воєнний стан показали, що закриття ЗВО, обмеження доступу до освіти в тривалій перспективі виштовхне молодь в інші країни і стане вироком не лише діючій системі, а й відбере майбутнє в українського народу. Право сили і культ споживання, які поширюються останнім часом, – пряма загроза розвитку людства, силі права і правам людини.

Висновки. 1. Воєнний стан негативно вплинув на процеси формування правової свідомості, спричинив додатковий тиск і прискорив її деформацію. Правосвідомість громадян прямо залежна від стану правопорядку та законності у країні. Працівники судів є невід'ємною складовою суспільства та цих процесів.

2. Для працівників державного апарату, професійних юристів, працівників правоохоронних органів, працівників суду їхня правосвідомість відіграє велику роль у виконанні ними службових обов'язків, особливо у їх спілкуванні з громадянами, а також у запобіганні бюрократизму, кар'єризму тощо.

3. Негативно на правосвідомість українців впливає порушення працівниками судів чинного законодавства, зловживання службовим становищем, корупційність, хабарництво тощо. Необхідно зважитись на реалізацію системних рішень і забезпечити соціально-правовий статус працівника суду на належному рівні, з одного боку, та, з іншого – запровадити постійно діючі механізми контролю та очищення судів, від працівників судів, у яких відбувається деформація професійної правосвідомості.

4. Створення сучасної і ефективної освіти, розвиток демократії, захист прав людини, доступ до інформації, забезпечення реального принципу невідворотності покарання для всіх без винятку, підвищення загальної культури і правової зокрема – ось орієнтири і завдання для суспільства та держави вже сьогодні.

Список використаних джерел

1. Холоденко А. О. Правова свідомість працівника суду як соціально-правовий феномен. *Часопис Київського університету права НАН України*. 2023. Вип. 4. С. 24–244. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2023.46>
2. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Харків: Консум, 2008. С. 486.
4. Справа експозиції Верховного Суду Всеволода Князева. URL: <https://hacc-decided.ti-ukraine.org/uk/cases/52023000000000202>
5. Загальна теорія держави і права: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2002. С. 249–253.
6. Шемшученко Ю. С. Роль і значення Конституції України у державотворенні і правотворенні: проблеми теорії і практики / за ред. Ю. С. Шемшученка; упор. І. О. Кресіна, В. П. Нагребельний, Н. М. Пархоменко. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. С. 11.
7. Козюбра М. І. Теоретичні проблеми реалізації нової Конституції України. *Українське право*. 1996. 3 (5). Київ, Українська правнича фундація. С. 11–13.
8. На Миколаївщині хочуть звільнити суддю, яка напилася на роботі. *Ua News, Судовий репортер*. URL: <https://ua.news/ua/ukraine/na-mikolayivshchinni-khochut-zviliti-suddu-iaka-napilasja-na-roboti>

9. Київщина 24/7. 7 років ув'язнення: на Фастівщині засудили колишню працівницю суду, яка продавала канабіс. *Судово-юридична газета*. URL: <https://kyivschina24.com/news/7-rokiv-uvyaznennya-na-fastivshhyni-zasudyly-kolyshnyu-praczivnyczyu-sudu-yaka-prodavala-kanabis/>

References

1. Kholodenko A. O. Pravova svidomist pratsivnyka sudu yak sotsialno-pravovyi fenomen. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava NAN Ukrainy*. 2023. Vyp. 4. S. 240–244. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2023.46> (in Ukr.).
2. Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs: Pidruchnyk / Za red. O. V. Zaichuka, N. M. Onishchenko. Kyiv: Yurinkom Inter, 2006. 688 s. (in Ukr.).
3. Skakun, O. F. Teoriia derzhavy i prava. Kharkiv: Konsum, 2008. S. 486 (in Ukr.).
4. Sprava eksholovy Verkhovnoho Sudu Vsevoloda Kniazieva. URL: <https://hacc-decided.ti-ukraine.org/uk/cases/5202300000000202> (in Ukr.).
5. Zahalna teoriia derzhavy i prava: Pidruchnyk dlia stud. yuryd. spets. vyshch. navch. zakl. / Za red. M. V. Tsvika, V. D. Tkachenka, O. V. Petryshyna. Kharkiv: Pravo, 2002. S. 249–253 (in Ukr.).
6. Shemshuchenko Yu. S. Rol i znachennia Konstytutsii Ukrainy u derzhavotvorenni i pravotvorenni: Problemy teorii i praktyky / Za red. Yu. S. Shemshuchenka; Upor. I. O. Kresina, V. P. Nahrebelnyi, N. M. Parkhomenko. Kyiv: Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2006. S. 11 (in Ukr.).
7. Koziubra M. I. Teoretychni problemy realizatsii novoi Konstytutsii Ukrainy. *Ukrainske pravo*. 1996. 3 (5). Kyiv, Ukrainska pravnycha fundatsiia. S. 11–13 (in Ukr.).
8. Na Mykolaivshchyni khochut zvilnyty suddiu, yaka napylasia na roboti. *Sudovyi reporter*. URL: <https://ua.news.ua/ukraine/na-mikolayivshchyni-khochut-zvilnyi-suddiu-iaka-napilasia-na-roboti> (in Ukr.).
9. 7 rokiv uviaznennia: na Fastivshchyni zasudyly kolyshniu pratsivnytsiu sudu, yaka prodavala kanabis. *Sudovoyurydychna hazeta*. URL: <https://kyivschina24.com/news/7-rokiv-uvyaznennya-na-fastivshhyni-zasudyly-kolyshnyu-praczivnyczyu-sudu-yaka-prodavala-kanabis/> (in Ukr.).

Холоденко А. О. Вплив воєнного стану на деформацію професійної правосвідомості працівників судів

У статті представлено результат теоретичного дослідження та аналіз формування правової свідомості працівників суду, деформацію правосвідомості, адже від розуміння, керованості цих процесів залежить стійкість функціонування судової системи взагалі, та в умовах воєнного стану, здатність суспільства до подолання цих процесів. Зокрема, визначено такі її елементи, як: прояв правосвідомості в індивідуальних, групових та суспільних взаємовідносинах суб'єктів права, розгляд правосвідомості залежно від рівня (глибини пізнання правових явищ): побутовий; практичний; науковий. Розглядається деформація правосвідомості як явище.

Встановлено, що основними деформаціями працівників суду є такі, як: недооцінка права, правове розчарування, порушення чинного законодавства самими суддями, використання службового становища в корисливих цілях, атрофія моральної свідомості, правовий нігілізм, переродження у злочинну форму та ін. Це зумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами, зокрема: несформованістю національної правової системи; політичною, економічною та соціальною нестабільністю, дисбалансом інститутів влади, недолугістю судової системи, що поєднується з кризою правоохоронних органів, неефективним використанням системи освіти, беззаконням, корупцією, грубістю, аморальністю, несправедливістю, наявністю явищ правового нігілізму серед працівників суду та ін. Додатковим негативним фактором, що вплинув на деформацію працівників судів, є тягар війни, постійний тиск небезпеки, яка впливає на кожного без винятку. Також у статті визначено шляхи подальшого дослідження та подолання негативних наслідків для суспільства.

Ключові слова: правова свідомість, професійна правова свідомість працівників суду, судова влада, професійна деформація.

Kholodenko A. O. The impact of martial law on the deformation of professional legal awareness of court employees

The article presents the results of theoretical research and analysis of the formation of legal consciousness of court employees, the deformation of legal consciousness, because the stability of the functioning of the judicial system in general, and in conditions of martial law, the ability of society to overcome these processes depends on the understanding and controllability of these processes.

In particular, its elements are identified as: the manifestation of legal consciousness in individual, group and social relationships of subjects of law, consideration of legal consciousness depending on the level (depth of knowledge of legal phenomena): everyday; practical; scientific. Deformation of legal consciousness as a phenomenon.

It has been established that the main deformations of court employees are: underestimation of the law, legal disappointment, violation of current legislation by the judges themselves, use of official position for useful purposes, atrophy of moral consciousness, legal nihilism, degeneration into a criminal form, etc.

This is explained by both objective and subjective reasons, in particular: the lack of formation of the national legal system; political, economic and social instability, imbalance of power institutions, inefficiency of the judicial system, combined with the crisis of law enforcement agencies, ineffective use of the education system, lawlessness, corruption, rudeness, immorality, injustice, the presence of phenomena of legal nihilism among court employees, etc.

An additional negative factor that influenced the deformation of court employees is the burden of war, the constant pressure of danger that affects everyone without exception.

The study used real manifestations of deformation of the legal consciousness among court employees. It is characteristic that no matter what position you hold, secretary of the court session, judge, chairman of the Supreme Court, everyone can face deformation of the legal consciousness.

Ways of further research and overcoming negative consequences for society are identified.

Keywords: legal awareness, professional legal awareness of court employees, judiciary, professional deformation.

DOI: 10.33663/2524-017X-2026-17-516-522

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.02.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 30.04.2026